

ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΑΠΡΙΛΙΑΣ

Η Προέλευση του Πρωταπριλιάτικου ψέματος

Η πρώτη εμφάνιση της ημέρας της 1^{ης} Απριλίου από τους λαογράφους, ως ημέρα «Ψέματος και Φάρσας», είναι κατά το 18^ο αιώνα. Παρόλα αυτά όμως το έθιμο είναι εξαπλωμένο στη Βόρειο Ευρώπη και αναφέρεται ότι προέρχεται από την αρχαιότητα. Ωστόσο παρουσιάζει ενδιαφέρον το ότι ενώ τόσο διαφορετικοί Ευρωπαϊκοί πολιτισμοί υιοθετούν την ίδια παράδοση, δεν εμφανίζονται ανάλογα σχόλια σε ιστορικά αρχεία.

Αναφορές για την Πρωταπριλιά έχουμε από το 1500 μ.Χ., όμως συνήθως είναι ασαφής και διφορούμενες.

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες για την έναρξη αυτής της παράδοσης, καμία όμως δεν είναι πολύ πειστική. Επομένως, η προέλευση του εθίμου παραμένει ένα μυστήριο, όπως ήταν και στο 1708.

Η θεωρία των αλλαγμένων Ημερολογίων

Η πιο δημοφιλής θεωρία για την προέλευση της Πρωταπριλιάς ως ημέρα φάρσας, εμφανίζεται στο αλλαγμένο Γαλλικό ημερολόγιο του 16^{ου} αι.

Σύμφωνα με αυτή στα 1564 η Γαλλία άλλαξε το ημερολόγιο της, μετακινώντας την έναρξη του έτους από τα τέλη Μαρτίου την 1^η Ιανουαρίου. Όσοι δε θέλησαν να συμβαδίσουν με τις αλλαγές αυτές και συνέχιζαν να γιορτάζουν την Πρωτοχρονιά την εβδομάδα ανάμεσα στην 25^η Μαρτίου και 1^η Απριλίου, έγιναν αντικείμενο κοροϊδίας. Οι φαρσέρ τους κολλούσαν κρυφά στην πλάτη χαρτιά ψαριού. Τα θύματα αυτής της φάρσας ονομάζονταν Poisson d'Avril, ή April Fish (Πρωταπριλιάτικο Ψάρι), όρος ο οποίος ακόμα διατηρείται για τη μέρα αυτή.

Γαλλικό καρτ-ποστάλ : "poisson d'Avril" ή "Πρωταπριλιάτικο Ψάρι"

Μολονότι η θεωρία της αλλαγής ημερολογίου επιφανειακά μοιάζει πειστική, η ιστορική μελέτη της αλλαγής του ημερολογίου κάνει την υπόθεση αυτή λιγότερο πιθανή.

Το Ιουλιανό Ημερολόγιο

Το Ιουλιανό Ημερολόγιο, το οποίο θεσπίστηκε από τον Ιούλιο Καίσαρα το 46 π.χ., καθιέρωσε την 1^η Ιανουαρίου ως πρώτη ημέρα του έτους. Με τη εξάπλωση του Χριστιανισμού στην Ευρώπη επιδιώχθηκε «εκχριστιανισμός» του ημερολογίου, προσδίδοντας περισσότερη θεολογική σημασία σε γιορτές όπως τα Χριστούγεννα και το Πάσχα. Ορισμένες όμως χώρες συνέχισαν να χρησιμοποιούν την 1^η Ιανουαρίου αιτιολογώντας την ως ημέρα περιτομής του Χριστού. Κατά συνέπεια το ευρωπαϊκό ημερολόγιο κατά το 1500 ήταν πολύ συγκεχυμένο. Υπήρχαν λάθη στο Ιουλιανό ημερολόγιο, τα οποία απέκλιναν το ηλιακό έτος από το ημερολογιακό έτος, ενώ οι χώρες ξεκινούσαν το έτος σε διαφορετικές ημερομηνίες.

Οι περισσότερες περιοχές της Γαλλίας χρησιμοποιούσαν το Πάσχα ως αρχή του έτους τουλάχιστον μέχρι το 14^ο αι. Αυτό προκαλούσε ακόμα μεγαλύτερη σύγχυση, καθώς η ημερομηνία του Πάσχα ήταν συνδεδεμένη με το σεληνιακό κύκλο και άλλαζε από έτος σε έτος. Ορισμένες φορές συνέπιπτε στο ίδιο έτος. Στη Γαλλία ωστόσο, το Πάσχα χρησιμοποιούνταν κυρίως για νομικούς και διοικητικούς σκοπούς. Η 1^η Ιανουαρίου ήταν αυτή που χρησιμοποιούνταν ευρέως ως παραδοσιακά πρώτη του έτους, κατά την οποία αντάλλασσαν δώρα οι άνθρωποι.

Η μεταρρύθμιση του 16^{ου} αιώνα

Κατά το 1500 οι Γάλλοι άρχισαν να χρησιμοποιούν την 1^η Ιανουαρίου ως έναρξη του έτους. Ένα παράδειγμα σύγχυσης διαφαίνεται στα γαλλικά βιβλία στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, στα οποία αναγράφονται και οι δυο ημερομηνίες (εκδόθηκε Ιανουάριο, Φεβρουάριο ή Μάρτιο). Στα μέσα του 16^{ου} αι. άρχισε η χρήση της 1^{ης} Ιανουαρίου. Το 1563 ο βασιλιάς Κάρολος ΙΧ εξέδωσε διάταγμα με το οποίο καθιέρωνε επίσημα την 1^η Ιανουαρίου ως αρχή του έτους. Ψηφίστηκε ως νόμος 22 Δεκεμβρίου 1564.

Το 582 ο Πάπας Γρηγόριος εξέδωσε έναν παπικό νόμο αποφασίζοντας σαρωτική μεταρρύθμιση του ημερολογίου. Σύμφωνα με αυτό εξαλείφθηκαν δέκα ημέρες από το μήνα Οκτώβριο 1582 για να ισοσκελιστεί το ημερολόγιο.

Επιτροπή για τη μεταρρύθμιση του ημερολογίου (τον Πάπα Γρηγόριο XIII Πρόεδρος), Biccherna Tablet, 1582.

Επομένως η θεωρία της αλλαγής του ημερολογίου δεν έγινε ξαφνικά, αλλά εκτείνεται έναν αιώνα.

Η αλλαγή του Βρετανικού Ημερολογίου

Η θεωρία αλλαγής ημερολογίου είναι ακόμα πιο εύλογη στη Βρετανία, στην οποία γιορτάζονταν ως πρώτη του έτους η 25^η Μαρτίου, Χριστιανική γιορτή του Ευαγγελισμού και ακολουθούσε μια εβδομάδα εκδηλώσεων με αποκορύφωμα την 1^η Απριλίου. Η πρώτη έντυπη αναφορά της εκδοχής της υπόθεσης του ημερολογίου εμφανίζεται στα 1766.

Η αλλαγή στο Βρετανικό ημερολόγιο πραγματοποιήθηκε το 1752. Ως τότε η Πρωταπριλιά ήταν καθιερωμένη παράδοση. Για το λόγο αυτόν η σύγχυση αναφορικά με την αλλαγή του ημερολογίου δε μπορεί να συνδεθεί με την προέλευση του εθίμου στη Βρετανία. Είναι όμως πιθανό, σύμφωνα με το Περιοδικό *Gentleman's Magazine* στα 1766, η γιορτή που πραγματοποιήθηκε κατά την 1^η Απριλίου (η «οκτάβα» της 25^η Μαρτίου κατά την αλλαγή του ημερολογίου) να εξελίχθηκε στο έθιμο της Πρωταπριλιάς. Ωστόσο, η υπόθεση αυτή είναι παρακινδυνευμένη, ελλείψει άλλων πειστικών αποδείξεων.

Πρώιμες Αναφορές

Οι αναφορές πριν το 18^ο αιώνα παρουσιάζουν μόνο ενδείξεις για την προέλευση του εθίμου, οι οποίες είναι συγκεχυμένες και δύσκολο να προσδιοριστούν.

1932: Chaucer

Η πρώτη αναφορά στην Πρωταπριλιά εμφανίζεται στη δουλειά του Chaucer. Δυστυχώς όμως, η αναφορά είναι τόσο ασαφής, ώστε δεν έχει αξία ως ιστορική μαρτυρία.

Στο *Nun's Priest's Tale* (1392), ο Chaucer αφηγείται την ιστορία του ματαιόδοξου κόκορα, ο οποίος πέφτει στα κόλπα της αλεπούς και καταλήγει να φαγωθεί.

Οι αναφορές στο έργο αυτό του Chaucer προκάλεσαν σύγχυση στους μελετητές του, καθώς εμφανίζονται πολλές αντιφάσεις. Τα γεγονότα συμβαίνουν τριάντα – δύο ημέρες μετά το τέλος Μαρτίου (3 Μαΐου) ή τριάντα – δυο ημέρες από την έναρξη του Μαρτίου (1 Απριλίου). Αν συμβαίνει το δεύτερο, η ιστορία διαδραματίζεται την Πρωταπριλιά, γεγονός που δικαιολογεί το πάθημα του κόκορα. Χρησιμοποίησε σκόπιμα ο Chaucer την ημερομηνία της 1^{ης} Απριλίου εξ' αιτίας της παράδοσης; Οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν ότι ο Chaucer εννοούσε την 3^η Μαΐου. Ο Peter Travis υποστηρίζει ότι ο Chaucer χρησιμοποιεί σκόπιμα συγκεχυμένη γλώσσα, λόγω της παρωδίας της γλώσσας της μεσαιωνικής φιλοσοφίας.

1508: Eloy d'Amerval

Επόμενη αναφορά στην Πρωταπριλιά συναντούμε το 1508 στα ποιήματα του Eloy d'Amerval, ενός Γάλλου συνθέτη και χορωδού. Στο ποίημα *Le livre de la deablerie* υπάρχει ο στίχος «maquereau infâme de maint homme et de mainte femme, poisson d'avril». Η φράση «poisson d'avril» (Πρωταπριλιάτικο Ψάρι) είναι ο Γαλλικός όρος για το θύμα της Πρωταπριλιάς. Δεν είναι όμως ξεκάθαρα αν γίνεται αναφορά στο έθιμο ή απλά για να εννοήσει έναν ανόητο άνθρωπο.

1539: Eduard de Dene

Ο Φλαμανδός συγγραφέας Eduard de Dene εξέδωσε ένα κωμικό ποίημα στα 1539 με τον τίτλο «Refereyn v̄r verzendekens dach / Twelck den eersten April te zyne plach», το οποίο αναφέρεται σε έναν ευγενή που επινοεί ένα σχέδιο για να οδηγήσει τον υπηρέτη του στα παράλογα θελήματα της 1^{ης} Απριλίου, με την πρόφαση της βοήθειας στην εορτή ενός γάμου. Η έκφραση «Refrain on errand-day» αποτελεί μεταγενέστερη μεσαιωνική ολλανδική έννοια (απέχουν για θελήματα την ημέρα) τα οποία πραγματοποιούνταν κατά την 1^η Απριλίου.

Στο ποίημα αυτό υπάρχει μια σαφής αναφορά στο έθιμο της Πρωταπριλιάς, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το έθιμο χρονολογείται τουλάχιστον από τον 16 αιώνα.

Με βάση όλες τις προηγούμενες ασάφειες και τη συγκεκριμένη αναφορά, οι ιστορικοί πιστεύουν ότι το έθιμο της Πρωταπριλιάς έχει τις ρίζες του στην Ηπειρωτική Ευρώπη και στη συνέχεια εξαπλώνεται στη Βρετανία.

1632: Η απόδραση του Δούκα της Λωρραίνης

Σύμφωνα με το μύθο, ο Δούκας και η γυναίκα του φυλακίστηκαν στο Ναντ, από το οποίο δραπέτευσαν την 1^η Απριλίου 1632 μεταμφιεσμένοι σε αγρότες. Κάποιος ανέφερε τη διαφυγή τους στους φύλακες, αλλά οι φρουροί θεώρησαν την μαρτυρία ως πρωταπριλιάτικο αστείο (poisson d'Avril) επιτρέποντας τη διαφυγή τους.

Ωστόσο, δεν είναι γνωστό αν ο μύθος είναι αληθινός.

1686: John Aubrey

Ο Άγγλος αρχαιολόγος John Aubrey συνέλλεξε σημειώσεις σχετικά με λαϊκά έθιμα και προλήψεις με τίτλο «*Remains of Gentilism and Judaism*». Το 1686 έγραψε το «Fool's holy day» για την 1^η Απριλίου. Έτσι, διατηρήθηκε στη Γερμανία παντού. Από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα ήταν πλήρως διαδεδομένο το έθιμο της Πρωταπριλιάς στη Βρετανία.

Γιορτές Ανανέωσης

Σχεδόν σε όλους τους πολιτισμούς αναφέρονται γιορτές που σηματοδοτούν το τέλος του χειμώνα και τον ερχομό της Άνοιξης. Συνήθως συνοδεύονται με μεταμφιέσεις, φάρσες και σάτιρα. Οι γιορτές αυτές είναι γνωστές ως «Γιορτές Ανανέωσης» και συμβολίζουν τη σταθερότητα στον κύκλο της ζωής.

Η Πρωταπριλιά συγκαταλέγεται στις «Γιορτές Ανανέωσης», καθώς εκδηλώνονται συμπεριφορές μη επιτρεπτές, όπως ψέματα, φάρσες, εξαπάτηση. Σύμφωνα με την παράδοση οι φάρσες επιτρέπονται μέχρι τις 12:00 το μεσημέρι. Κοινωνικές ιεραρχίες και εντάσεις εκδηλώνονται, αλλά εκτονώνονται με γέλιο. Πολλοί ιστορικοί υποθέτουν ότι η Πρωταπριλιά αποτελεί εξέλιξη κάποιων αντίστοιχων εορτών της αρχαιότητας.

Γιορτές που θεωρούνται πρόδρομοι της Πρωταπριλιάς είναι:

➤ Τα Σατουρνάλια (The Saturnalia)

Τα Σατουρνάλια ήταν μια ρωμαϊκή γιορτή του χειμώνα (τέλος του Δεκεμβρίου), της Πρωτοχρονιάς, κατά την οποία πραγματοποιούνταν ανταλλαγή δώρων και ρόλων.

Ο Χειμώνας ή Saturnalia "από τον Antoine-François Callet, 1782 ή 1783

➤ **Hilaria**

Ρωμαϊκή γιορτή στα τέλη Μαρτίου (νάσταση του Άττις, ο γιος της Μεγάλης Μητέρας Κυβέλης). Συνοδεύονταν από μεταμφιέσεις.

➤ **Holi**

Στην Ινδία γνωστή ως γιορτή των χρωμάτων (τέλη Φεβρουαρίου και αρχές Μαρτίου)

➤ **Η γιορτή του Lud**

Γιορτή αφιερωμένη στον Κέλτικο θεό του γέλιου Λουδ στη Βόρεια Ευρώπη.

➤ **Γιορτή των Ανόητων (Feast of Fools)**

Μεσαιωνική γιορτή, εξέλιξη της γιορτής Σατουρνάλια. Εκλέγονταν ο Λόρδος της κακοδιοίκησης και διακωμωδούνταν τελετουργικά της εκκλησίας. Το έθιμο καταδικάστηκε από την εκκλησία.

➤ **Περιφερειακές Βρετανικές γιορτές**, του μεσαίωνα οι οποίες έχουν ομοιότητες με την Πρωταπριλιά.

Μυθολογικά Προερχόμενες

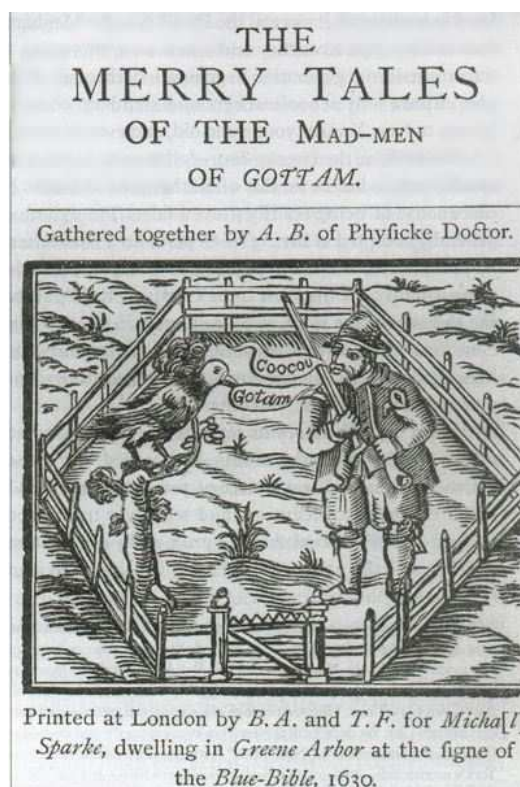
Γιορτές που τις συσχετίζουν με τη μυθολογία χωρίς ωστόσο να υπάρχουν βασίμα στοιχεία. Τέτοιες είναι όσες σχετίζονται με την Ελληνική Μυθολογία (Η αρπαγή της Περσεφόνης) και το Χριστιανισμό (προσπάθεια εκχριστιανισμού της Πρωταπριλιάς – Το λάθος του Νώε να στείλει ένα κοράκι πριν τα νερά υποχωρήσουν ή η αποστολή του Ιησού από τον Ηρώδη ξανά πίσω στον Πιλάτο).

Θεωρίες Εθνικής Προέλευσης

Θεωρίες που αναπτύχθηκαν στη Μεγάλη Βρετανία, τη Γερμανία, την Ολλανδία και τη Γαλλία. Στη **Γαλλία** έγινε εκτεταμένη αναφορά πιο πάνω. Η σύνδεση με τα ψάρια, σχετίζεται στην αφθονία των ψαριών την εποχή του Απριλίου. Τα νεαρά ψάρια ξεγελιούνται εύκολα από τους ψαράδες και ως εκ τούτου καθιερώθηκε ο όρος «Ψάρι του Απριλίου». Οι Γάλλοι εξακολουθούν να

χρησιμοποιούν τον όρο «Poisson d'Avril» για να περιγράψου τις Πρωταπριλιάτικες φάρσες. Σύμφωνα με το έθιμο, κατά την 1η Απριλίου, δίνει ο ένας στον άλλο ψάρι σοκολάτα.

Στη **Βρετανία**, οι λαογράφοι συνέδεσαν το έθιμο με την πόλη της Gotham, τη θρυλική πόλη των τρελών που βρίσκεται στο Nottinghamshire. Σύμφωνα με το μύθο, κατά τον 13^ο αι. όποιον δρόμο πατούσε με το πόδι του ο βασιλιάς γινόταν δημόσια περιουσία. Όταν προγραμματίσε να επισκεφτεί την πόλη της Gotham ο βασιλιάς Ιωάννης, οι πολίτες απαγόρευσαν την είσοδό του. Ο βασιλιάς έστειλε στρατιώτες στην πόλη, αλλά οι κάτοικοι προσποιήθηκαν τους τρελούς και ασχολούνταν με ανόητες δραστηριότητες.

Σε αυτό το ξυλόγλυπτο 1630, ένας πολίτης της Gotham φαίνεται να προσπαθεί να παγιδεύσει ένα πουλί μέσα σε ένα φράχτη

Γερμανία

Την 1η Απριλίου 1530 η συνάντηση των νομοθετών έπρεπε να συμβεί σε Άουγκσμπουργκ, προκειμένου να εξετάσει διάφορα οικονομικά θέματα. Η συνάντηση τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Αλλά πολλοί κερδοσκόποι, οι οποίοι είχαν στοιχηματίσει στην συνάντηση, έχασαν τα χρήματά τους και γελοιοποιήθηκαν. Αυτό λέγεται ότι ήταν η προέλευση της παράδοσης για τις φάρσες της 1ης Απριλίου.

Οι

Κάτω

Χώρες

Την 1 Απριλίου 1572 οι Ολλανδοί αντάρτες κατέλαβαν την πόλη Den Briel από ισπανικά στρατεύματα με επικεφαλής τον Λόρδο Alva. Αυτή η στρατιωτική επιτυχία τελικά οδήγησε στην ανεξαρτησία της Ολλανδίας από την Ισπανία. Μια ολλανδική ομοιοκαταληξία πηγαίνει: "Op 1 April / Verloor Alva zijn Briel." Αυτό μεταφράζεται σε: "Την 1η Απριλίου ο Alva έχασε τα « γυαλιά » του". "Briel" σημαίνει γυαλιά στα ολλανδικά, αλλά είναι

επίσης ένα λογοπαίγνιο με το όνομα της πόλης, Den Briel. Προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι η παράδοση με τις φάρσες την 1η Απριλίου προέκυψε για τον εορτασμό της νίκης στην Briel Den και την ταπείνωση του ισπανικού διοικητή.

Πλάκα για τον εορτασμό της σύλληψης του Brill το 1572

Ελλάδα

Το έθιμο στην Ελλάδα διαφοροποιήθηκε αρκετά, αν και εξακολουθεί να διατηρεί τη βάση του, δηλαδή το ψέμα και τη φάρσα. Τα «αθώα» ψέματα έχουν στόχο να ξεγελάσουν το θύμα με στόχο να προκαλέσουν γέλιο.

Σε ορισμένες περιοχές, θεωρούν ότι αυτός που καταφέρει να ξεγελάσει κάποιον θα είναι τυχερός για όλη την υπόλοιπη χρονιά. Σε άλλες πιστεύουν ότι αυτός που ξεγελά το «θύμα» θα έχει καλή σοδειά στις καλλιέργειες του. Πιστεύεται ακόμα ότι το βρόχινο νερό της πρωταπριλιάς έχει θεραπευτικές ιδιότητες. Αυτός που υποπέσει «θύμα», θα έχει γρουσουζιά τον υπόλοιπο χρόνο και αν είναι παντρεμένος θα χήρευει γρήγορα.

Ο λαογράφος Λουκάτος υποστηρίζει ότι το έθιμο σχετίζεται με το «ξεγέλασμα των βλαπτικών δυνάμεων που θα εμπόδιζαν την όποια παραγωγή», όπως συμβαίνει στην αρχή του μήνα Μάρτιου ή και τον Απρίλιο. Με το «ξεγέλασμα» του κακού.

Πηγές

http://www.museumofhoaxes.com/hoax/af_database/permalink/origin_of_april_fools_day

http://fanaripress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_4820.html

Μετάφραση : Ιατροπούλου Ράνια